

Osvrti, prikazi, recenzije

Recenzija

Herfried Münkler

Gewalt und Ordnung.

Das Bild des Krieges im politischen Denken,

Fischer Wissenschaft, Frankfurt/M., 1992.

Nakon kraja konflikta Istok-Zapad ograničeni rat javlja se ponovno ne samo u izvaneuropskim regijama nego i u samoj Europi. Mnogo konflikti koji su uslijed atomske prijetnje bili zamrznuti ponovno su uskrsnuli. Nacionalni konflikti i sukobi oko etničkih manjina koji su vladali u 19. stoljeću ponovo poprimaju velike razmjere. Istina je da je prijetnja atomskim ratom, dakle, bipolarna politička konstelacija, spriječila ratove, ipak ona je ostavila mnoga pitanja neriješena. Za neke je zemlje ovaj način sprečavanja rata postao nepodnošljiv, jer su bile blokirane u pokušajima inovacije svojih poredaka. Tako izgrađena nuklearna strategija velikih sila pretvorila je stanovništvo pojedinih zemalja u taoce tih fatalnih opredjeljenja. Stoga je cjelokupna situacija nasilja bila sprječavana mogućnošću još većeg nasilja. Ona je jasno ukazivala da se radi o jednoj varijanti neporetka koji ne može ostati vječno na saazi.

Svršetak konflikta Istok-Zapad nije bio kraj primjene sile niti u međunarodnim odnosima, a ni u unutrašnjodržavnom području. Ponovno se pojavila eruptivna sila rata koja postaje faktor u rješavanju novih konstitucija socijalnog i društvenog poretka. Imamo, dakle, posla s promijenjenim aranžmanom sile i poretka. Kako se nije uspjelo nadvladati rat kao sredstvo politike, postala je prvorazredna politička zadaća ograničenje njegove destruktivne nasilnosti.

Stoga Münkler smatra: "Tako dugo dok ne uspijemo uspostaviti poredak bez nasilja,

potrebno je nasilje dovesti u određeni poredak. O tome se, između ostalog, i radi u ovoj knjizi" (8).

Stravične konzekvencije drugog svjetskog rata potisnule su misao o ratu kao faktoru ubrzanja društvenih promjena. Ipak misao o ratu kao sredstvu politike bila je i dalje prisutna u eshatološkim i apokaliptičkim predodžbama, kao npr. u marksističkoj ideji o neminovnosti trećeg svjetskog rata kao omogućavajućeg uvjeta socijalno-pravednog svijeta i u koncepcijama partizanskog ratovanja, odnosno terorizma kao začetnika socijalne revolucije. Formirale su se različite koncepcije partizanskog ratovanja u kojem je partizansko nasilje bilo ili odlučujuće sredstvo pri stvaranju novog pravednog poretka (Mao-Ce-Tung, Che Guevara) ili kao posljednja mogućnost da se potajni i postepeni gubitak poretka izdrži (Carl Schmitt, Ernst Jünger).

Sve te koncepcije, izuzmemo li Schmitta i Jüngersa, odnose se emfatički prema budućem poretku kao prostoru iz kojega će nestati nasilje ili će biti protjerano na periferiju. Misao ovog emfatičkog poretka pronosi partizan, stoga je i on u njegovim različitim likovima također tema ovog istraživanja.

Posebnu pažnju autor posvećuje Clausewitzu, točnije njegovoj teoriji rata. Njegova poznata formula da je rat nastavak politike drugim sredstvima više je, prema mišljenju autora, usporila bavljenje Clausewitzom nego unaprijedila. Clausewitz je došao do zaključka, prilično kasno, o instrumentalnoj supsumciji rata pod politiku. Dugo vremena vidio je on u ratu sredstvo samoosiguranja i samopotvrđivanja jedne zajednice kao zajednice. U obje varijante rata, o ratu kao instrumentu i o ratu kao egzistencijalnom modusu života, omogućilo je mišljenje rata.

Knjiga završava raspravom o različitim formama izvještavanja o ratu, pri čemu se uspoređuje autentičnost rata iz "aspekta odozdo" i "aspekta odozgo". Izvještaji o ratu postali su u doba elektronskih medija resursom rata tako da inscenacija autentičnosti sama postaje elemenat pribavljanja legitimiteta.

Povratak rata u europsku politiku sili nas da se okrenemo slici rata u povijesti političkog mišljenja kako bi ovdje našli kriterije i mjerila koji su nam na kraju konflikata Istok-Zapad ponovno potrebni. Taj zadatak Münkler je sjajno obavio.

Zvonko Posavec

Recenzija

Herfried Münkler

*Im Namen des Staates.
Begründung der Staatsraison in
der Frühen Neuzeit,*

S.Fischer, Frankfurt/M., 1993.

Predmet razmatranja ove knjige je nastanak pojma državnog razloga (Staatsraison) u ranom srednjem vijeku. Pojam državnog razloga, koji je dugo vremena bio zanemaren, kako kaže Münkler, nije "univerzalni fenomen" nego političko-povijesna konkretizacija problema kako se moć i pravo, svrha i sredstvo, cilj i put mogu zajedno misliti" (18, 167). On pokazuje kako se ideja državnog razloga (Staatsraison) probila u državnom mišljenju i državnom pravu, analizira njegovu funkciju i razmatra uobičajeno suprotstavljanje djelovanja prema državnom razlogu i djelovanja prema pravu.

Autor ukazuje na napetost koja se stvara između moći i prava na primjeru

Platona i Tukidida kao i na primjerima Erazma i Machiavellija, Savonarole i Luthera.

Analiza odnosa Platona i Aristotela služi autoru samo kao uvod u razmatranje pojma državnog razloga. Dok je Platon političko podvrgnuo ontološkom poretku, dotle je ljudska priroda za Tukidida središte svih političkih promišljanja (19). Suprotnost ovih mislilaca najbolje se vidi u njihovoj prosudbi Perikla (44). Prema mišljenju Platona, Periklo je razmazio Atenjane i učinio ih lijenim, kukavičkim, brbljavim, željnim novca i tako ih nije mogao odgojiti za krijepest i građanski život. Prema Tukididu, Periklo je posjedovao sva svojstva velikog političara, tj. uvid u postojeću situaciju, sposobnost predviđanja budućnosti i skromnost u trenutku uspjeha.

S obzirom na glavnu temu a i analizu odnosa Platona i Tukidida pokazuje Münkler da "odgoj prema dobru" i "borba za moć" ne odgovaraju suprotnosti humaniteta i nehumaniteta. Naime, razlog moći može voditi do ograničenja upotrebe sile, a odgoj prema dobru, može biti skriveni moralizirajući pathos pravednosti koji vodi do povećanja upotrebe sile (469).

Suprotstavljajući Machiavellija i Erazma pokazuje autor dvije djelotvorne tendencije političke prakse novoga vijeka. Kod Erazma država ljudima mora pružiti zaštitu da bi oni u sigurnosti mogli djelovati i ostvarivati svoje interese, da bi se mogla razvijati kultura, znanost i religija i da nitko ne bi bio prisiljen na političku i konfesionalnu partijnost (47, 54, 58). Za Machiavellija sloboda je, naprotiv, participacija i time politizirana. U politici on vidi strateški proračunatu uporabu različitih sredstava da bi se jednom konfliktom svijetu i korumpiranim ljudima mogla nametnuti politička stabilnost (63).

S obzirom na odnos politike i religije iznosi Münkler četiri koncepcije: prvo - Savonarola je pokušao staviti politiku u službu religije. Taj pokušaj nije uspio ali je postavio temelj za osamostaljevanje politike (98); drugo - Machiavelli stavlja religiju u službu politike moći; religija je prokušano sredstvo za trajno osiguranje